

อัตลักษณ์ของถิ่นที่อยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่า ในเขตเมืองเก่า¹

Place Identity in Use Transformation Process of Old Building in The Old Town

พีรยา บุญประสงค์

Peeraya Boonprasong

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร 10200

Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok 10200

E-mail: peerraya@gmail.com

Received 28/2/2019   Revised 18/7/2019   Accepted 19/7/2019

บทคัดย่อ

การทำความเข้าใจบทบาทในการให้ความหมายและการตระหนักรู้ต่อถิ่นที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างกรอบแนวคิดในการประเมินคุณค่าให้กับถิ่นที่ โดยเฉพาะการให้ความหมายของการกระทำที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่อสภาพแวดล้อมของถิ่นที่ทำให้เกิดการแปลกแยกออกไป บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการทำความเข้าใจถึงบทบาทของอัตลักษณ์ที่เป็นความสัมพันธ์ของการให้ความหมายของคนต่อสภาพแวดล้อม ในบทบาทของการแสดงออกในกระบวนการการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยที่ควบคุมโดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกของการกระทำในแต่ละขั้นตอน โดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการของอัตลักษณ์ของถิ่นในเชิงจิตวิทยา สังคม และสถาปัตยกรรม เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของอัตลักษณ์กับกิจกรรมที่เกิดในกระบวนการการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยและการแสดงออกทางพฤติกรรมในกรอบจริยธรรมของการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม จากการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ของถิ่นที่อยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่าในเขตเมืองเก่า เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนต่อการเปลี่ยนแปลงและการสูญหายในขณะที่เมืองเกิดการพัฒนา การกระทำหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงควรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงไปกับมิติสัมพันธ์ของกระบวนการและองค์ประกอบของเมืองเก่าทั้งด้านกายภาพ กิจกรรมและประโยชน์ใช้สอย ประเพณีและวิถีชีวิต ที่สอดคล้องไปกับถิ่นที่นั้นๆ

คำสำคัญ

อัตลักษณ์ของถิ่นที่

กระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอย

ถิ่นที่

อาคารเก่า

เมืองเก่า

Abstract

Understanding of meaning function and recognition in place is essential for developing conceptual framework regarding value assessment in place. This is especially when activities given by meaning of place is impelling physical setting to change in differential ways. This paper is therefore to understand identity function in Use transformation process, a relation of associative meaning conducting between human and physical environment, in which factors contributing to actions dominated by identity function in each stage are expressed. In a Literature review, identity process in the field of psychology, social and architecture are discussed in order to explicate a relation of identity and behavioral expressions through the ethics of architectural conservation. The review found that place-identity in the Use transformation process of old buildings in the old town is sensitively for alteration and is usually damaged from new development. Any application to actions and activities should be considered as a socio-cultural process where is linking to congruence of place among process and town composition e.g. physical environment, activity and use, custom and way of living.

Keywords

Place Identity

Use transformation process

Place

Old building

Old town

1. บทนำ

อัตลักษณ์ของถิ่นที่เป็นสิ่งที่มีความเป็นพลวัตที่แปรเปลี่ยนไปตามความต้องการและความพึงใจในการแสดงออกทางพฤติกรรมของการใช้พื้นที่ที่ปรากฏในสภาพแวดล้อมหนึ่งๆ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของถิ่นที่สัมพันธ์ไปกับการก่อรูปทางอัตลักษณ์ในถิ่นที่อย่างลึกซึ้งถึงการตระหนักรู้ถึงถิ่นที่อันได้แก่ การให้ความหมายที่มีต่อถิ่นที่ การอธิบายถึงความสำคัญของถิ่นที่ล้วนเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการดำรงอยู่ของถิ่นที่ เมื่อถิ่นที่หนึ่งๆต้องเผชิญกับสภาวะของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การทำความเข้าใจองค์ประกอบของอัตลักษณ์ในถิ่นที่ที่เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ในกระบวนการทางวัฒนธรรมและการแสดงออกทางพฤติกรรมจึงเป็นการพิจารณาและส่งเสริมอัตลักษณ์ในเชิงกระบวนการของการสร้างสรรค์ ที่ประกอบไปด้วย

องค์ประกอบด้านกายภาพที่เป็นรูปธรรม อัตลักษณ์ด้านคุณค่า และความหมายที่เป็นนามธรรม ซึ่งทำให้เกิดการตอบสนองกับวิถีการดำเนินชีวิตและความต้องการอันเกิดจากปัจจัยพื้นฐาน เช่น การอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านกายภาพของถิ่นที่ซึ่งนำไปสู่การทำลายปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกัน เช่น การเติบโตของกิจการที่ทำให้อาคารเกิดการต่อเติมจนสูญเสียอัตลักษณ์ด้านกายภาพ การรับวัฒนธรรมและความเชื่อจากท้องถิ่นอื่น การประกาศใช้ข้อกำหนดที่เคร่งครัดของการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมที่จำกัดประเภทของกิจกรรม และการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับกิจกรรมใหม่ที่แตกต่างออกไปจากวิถีของท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปรากฏการณ์ที่ส่งต่อการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการดำรงอัตลักษณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในกระบวนการของพิจารณาสถาปัตยกรรมและเมืองการใช้สอยที่ปรากฏในถิ่นที่จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการบ่งชี้ถึงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่เป็นผลมาจากรูปแบบของกิจกรรมที่มาจากความต้องการและความพึงพอใจ จนเกิดการให้ความหมายของผู้ครอบครองพื้นที่นั้น โดยส่งผลให้อัตลักษณ์ของถิ่นที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของกิจกรรมและความสัมพันธ์กับบริบทและปัจจัยอื่นๆ เช่น อัตลักษณ์ของถิ่นที่ที่เกิดจากการปรับตัวในการตั้งรกราก อัตลักษณ์ของถิ่นที่ที่เกิดจากการสร้างพื้นที่ทางกายภาพตามความต้องการและความพึงพอใจ อัต

ลักษณ์ของถิ่นที่ที่เกิดจากกิจกรรมและการประกอบอาชีพ และอัตลักษณ์ของถิ่นที่ที่เกิดจากการรักษาและการควบคุมและการป้องกัน เป็นต้น โดยมีความสัมพันธ์ของมนุษย์กิจกรรม และสภาพแวดล้อม ที่แตกต่างกันออกไปตามความต้องการและความพึงพอใจ และความสามารถในการปรับตัวและการแสดงออกทางทักษะที่เป็นปัจจัยในการส่งเสริมการดำรงอยู่ของวิถีหรือการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของถิ่นที่

2. อัตลักษณ์ของถิ่นที่

อัตลักษณ์ WordNet 3.0 (2003-2008) เป็นคำที่ใช้แสดงถึงความเข้าใจบุคลิกภาพที่โดดเด่นและดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง หรือกลุ่มของลักษณะเฉพาะโดยบุคคลหรือสิ่งของที่แตกต่างกันจนเป็นที่สังเกตและรับรู้ได้ American Heritage (2011) โดยราชบัณฑิตยสถานได้อ้างถึง “อัตลักษณ์” ว่าเป็น “สมบัติเฉพาะตัว” ที่แสดงถึงภาพรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้อัตลักษณ์เป็นที่รู้จักหรือจำได้ Office of the Royal Society (2007) ซึ่งบ่งชี้ลักษณะเฉพาะของบุคคล องค์กร สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้นๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม ท้องถิ่น และศาสนา ฯลฯ โดยไม่พบในสังคัมอื่น (Tidkorn, 2008) ซึ่งตรงกับ ความหมายในการสร้างมโนภาพเมืองของ Kevin Lynch (1960) ที่นิยามว่า อัตลักษณ์ เป็นสิ่งที่สังเกตได้ง่าย และมีความโดดเด่นจากลักษณะของภาพรวม

ในทางตรงข้าม อัตลักษณ์ (Random House Kernerman Webster's College Dictionary, 2010) จะมีความหมายในเชิงปรัชญาว่าเป็นการตระหนักถึงตัวตนที่ให้ความรู้สึกถึงการดำรงไว้ในความเป็นบุคคลตลอดกาลทั้งนี้ (Sangsehanat, 2018) ได้ให้ความเห็นสนับสนุนว่า อัตลักษณ์เป็นผลจากการคิด การตีความ และการอธิบายความจริงของผู้คนและสังคม ที่แสดงมโนทัศน์ของตนเองกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ (Cullen, 1961) แสดงถึงโครงสร้างของกระบวนการรับรู้ ที่เกิดจากการให้ความหมายของคนในห้วงของเวลาที่คนมีปฏิสัมพันธ์ต่อสรรพสิ่งรอบตัว (Proshansky, Fabian, & Kaminoff, 1983)

นอกจากนี้ ความหมายของ อัตลักษณ์ จะแตกต่างไปตามแขนงวิชา เช่น อัตลักษณ์ในเชิงจิตวิทยาจะมีความหมายถึง ภาวะของการตระหนักรู้ในตัวตนของตนเอง (Mead, 1934) ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ของ

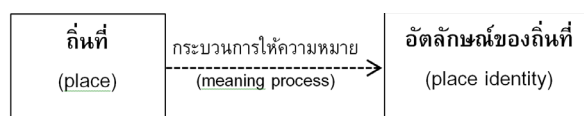
ตัวตนกับปัจจัยที่แวดล้อม ที่ก่อให้เกิดการดำรงอยู่ของการแสดงลักษณะเฉพาะทางตัวตน (Proshansky et al., 1983) ต่อมานักปรัชญาหลายท่านได้ให้ความเห็นไปทิศทางเดียวกันว่า อัตลักษณ์เป็นภาวีสัยที่เกิดจากอิทธิพลทางสังคมที่รอบล้อมบุคคลไว้ การกำหนดสถานะทางสังคมและการสร้างอัตลักษณ์เพื่อให้ตนเองโดดเด่นในสังคม ล้วนเป็นบทบาทที่สร้างขึ้นจากการนิยามทางสังคม

อัตลักษณ์ของถิ่นที่ หรือ อัตลักษณ์แห่งสถานที่ (identity of place) จึงเป็นกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องไปกับพัฒนาการของบุคคล โดย Proshansky (1976) ได้ให้ความเห็นว่า อัตลักษณ์ของถิ่นที่เป็นโครงสร้างในระดับที่รองลงมาจากอัตลักษณ์ที่เป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์ไปกับกระบวนการรับรู้ที่เกี่ยวกับโลกทางกายภาพที่แต่ละคนสร้างขึ้นมาเพื่อการดำรงชีพ โดยกระบวนการรับรู้เหล่านี้จะแสดงออกผ่านทางความทรงจำ ความคิด ความรู้สึก ทศนคติ คุณค่า ความพึงพอใจ การให้ความหมาย การกระทำ และมโนคติที่สัมพันธ์กับความหลากหลายและความซับซ้อนของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่นิยามถึงวิถีของการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน โดยการอธิบายอัตลักษณ์ในกระบวนการทางสังคมศาสตร์จะเป็นไปตามลักษณะเด่นของถิ่นที่สะท้อนออกมาจากพฤติกรรมและกิจกรรมของกลุ่มของสมาชิกที่อาศัยอยู่ในถิ่นที่ ซึ่ง Twigger-Ross & Uzzell (1996) เรียกว่าอัตลักษณ์ทางสังคม

ทั้งนี้ Edward Relph (1976, p.44-56) ได้กล่าวถึง “อัตลักษณ์ของถิ่นที่” ในมุมมองของความรู้สึกนึกคิดที่คนมีต่อสถานที่ที่ตนครอบครอง โดยเขาได้แบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น อัตลักษณ์ที่เป็นแห่ง (identity of) และอัตลักษณ์ที่พิจารณาควบคู่ไปกับ (identity with) ผ่านการให้ความหมายของอัตลักษณ์ที่แบ่งออกเป็นสองแนวทางคือ 1) อัตลักษณ์ที่เกิดจากความเหมือนกันที่แสดงถึงความซ้ำและความเป็นเอกภาพของกลุ่มจนเกิดความเฉพาะที่แตกต่างจากสิ่งอื่น และ 2) อัตลักษณ์ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคน หรือกลุ่มคนกับสถานที่ อาจด้วยประสบการณ์ร่วมในการเป็นคนข้างในท้องถิ่นหรือคนนอกท้องถิ่นนั้น ซึ่งนำเสนอมุมมองของอัตลักษณ์ของถิ่นที่จากประสบการณ์ของคนในท้องถิ่นและคนนอกท้องถิ่นที่ส่งผลต่อจิตใต้สำนึกและการกระทำที่แต่ละกลุ่มจะแสดงออกต่อการรับรู้และเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของถิ่นที่หนึ่งๆ (รูปที่ 1)

จากที่กล่าวมาข้างต้น อัตลักษณ์ของถิ่นที่จึงเป็นปัจจัยที่มีพลวัตเนื่องจากความเป็นภาวีสัยและอัตวิสัยที่เกิดจากการให้ความหมายของคนและสังคม เป็นการศึกษา

สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สัมพันธ์ไปกับกระบวนการรับรู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นอดีตและปัจจุบันที่หล่อหลอมความเป็นบุคคลขึ้น อันได้แก่สถานที่ ที่ว่าง และสินทรัพย์ที่มีประโยชน์ต่อความพึงพอใจและตอบสนองความต้องการในด้านชีววิทยา จิตวิทยา สังคม และวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของถิ่นที่จึงไม่ได้เกิดจากการประเมินของความซ้ำของหน่วย หรือการประเมินจากปัจเจกบุคคลในเวลาใดเวลาหนึ่ง หากแต่อัตลักษณ์ของถิ่นที่เป็นความผูกพันทางอารมณ์ของคนที่มีต่อสภาพแวดล้อมที่เขาเหล่านั้นอยู่อาศัยและครอบครอง

ที่มา: ผู้แต่ง

รูปที่ 1 การก่อรูปของอัตลักษณ์ของถิ่นที่ (Formation of Place Identity)

2.1 องค์ประกอบของอัตลักษณ์ของถิ่นที่

อัตลักษณ์เป็นการนำเสนอความแตกต่างและความเฉพาะที่เกิดกับบุคคลหรือกลุ่ม (Cheshmehzangi & Heat, 2012, p 254) ซึ่งเกิดจากมนุษย์ กิจกรรมที่ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเฉพาะ หรือสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเฉพาะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้มนุษย์เกิดการปรับตัวในการดำรงชีพ โดยเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคมที่ตัดสินจากกลุ่มทางสังคม แล้วเกิดการแสดงความเป็นตัวตนภายใต้สภาพแวดล้อมนั้น (Jenkins, 1996) โดยที่ด้านการศึกษาเมือง Yaldiz & Asatekin (2016) ได้กล่าวขยายความว่า อัตลักษณ์ของเมืองเกิดจากการสั่งสมของลักษณะทางภูมิศาสตร์วัฒนธรรม ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ประเพณี และวิถีชีวิต นอกจากนี้ อัตลักษณ์ยังแสดงถึงกิจกรรมที่มีความเฉพาะ ที่แสดงถึงแนวความคิดของคน อันเป็นการแสดงการรับรู้ส่วนบุคคล และการแสดงออกต่อปัจจัยอื่นๆ (Hogg & Abrams, 1988, p. 2) นอกจากนี้ Wendt (1994) ได้ให้ความเห็นว่า อัตลักษณ์ในสภาพแวดล้อมเมืองเป็นการนิยามที่มาจากองค์ประกอบของสภาพแวดล้อม และกิจกรรม หรือเหตุการณ์ที่เกิดจากการให้ความหมายทางสังคมที่มีอิทธิพลมาจากบริบทแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ ผ่านการแสดงออกของเอกลักษณ์ ที่แฝงไปด้วยการให้ความหมายกับมิติสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น โดยเป็นไปตามความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าทางสภาพแวดล้อม คุณค่าทางสังคม และแก่นสาระของที่ว่างนั้น ในทางกลับกัน Taylor (1992)

ได้เสนอว่า แบบแผนของพฤติกรรมจะสร้างสรรค์ไปตามความเข้าใจของลักษณะเฉพาะของบุคคล ที่อยู่บนพื้นฐานของคุณลักษณะทางสังคมและประสานไปกับสภาพแวดล้อมจนกลายเป็นตัวชี้วัดของรูปแบบพฤติกรรม และเป็นผลต่อการแสดงความสำเร็จของการมีตัวตนในสภาพแวดล้อมหนึ่งๆ

2.2 กระบวนการของอัตลักษณ์

การศึกษาอัตลักษณ์ในเชิงจิตวิทยาของ Proshansky et al. (1983) ได้นำไปสู่การพิจารณาความสัมพันธ์ของพัฒนาการทางความคิดและการรับรู้ของคนที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมจนมีความผูกพันเกิดขึ้น แล้วก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะ หรือความรู้สึกเฉพาะระหว่างคนและสภาพแวดล้อมนั้น โดยเกิดเป็นกระบวนการของอัตลักษณ์ในถิ่นที่ได้ 5 บทบาทดังนี้ 1) บทบาทการตระหนักรู้ถึงสถานการณ์ (recognition function) เป็นการแสดงถึงการรับรู้และการตระหนักรู้เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงกับสภาพแวดล้อมโดยรอบตัวของคนที่อยู่ ณ ถิ่นที่แห่งนั้น 2) บทบาทในการให้ความหมาย (meaning function) แสดงถึงการให้ความหมายที่เป็นไปตามคุณลักษณะและสภาพของถิ่นที่ ที่เอื้อให้คนจดจำสภาพแวดล้อม และเข้าใจในวัตถุประสงค์ของสภาพแวดล้อมและกิจกรรมที่สัมพันธ์ไปกับคุณลักษณะทางกายภาพที่เป็นอยู่ 3) บทบาทในการอธิบายความต้องการ (expressive-requirement function) เป็นอัตลักษณ์โดยบทบาทในการบ่งบอกความต้องการของลักษณะทางกายภาพในชั้นพื้นฐาน ให้สามารถรองรับกิจกรรมที่จะเกิดในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ตามความต้องการและความพึงพอใจ 4) บทบาทของการตระหนักถึงความแปรเปลี่ยน (mediating change) แสดงถึงบทบาทในการไตร่ตรองคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล เช่น ความสามารถในการดูแลรักษาและจัดการสภาพแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งเกิดบนพื้นฐานของความต้องการ และบริบทของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยน 5) บทบาทในการแสดงถึงความกังวลและการป้องกัน (anxiety and defence functions) เป็นการแสดงออกทางอัตลักษณ์ของถิ่นที่โดยการตระหนักรู้ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ช่วยให้การนิยาม การรักษา และการป้องกันอัตลักษณ์ของบุคคล ซึ่งแต่ละบทบาทจะสะท้อนถึงสภาวะของการตระหนักรู้ส่วนบุคคล และสภาวะของการตระหนักรู้ที่สัมพันธ์ไปกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงและโครงสร้างทางสังคม ในขณะที่ Twigger-Ross & Uzzell (1996)

ศึกษากระบวนการของอัตลักษณ์ของ Breakwell ซึ่งกล่าวถึงบทบาทของอัตลักษณ์จากแนวคิดทางสังคม โดยชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการแสดงออกของผู้ครอบครองพื้นที่ที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยกระบวนการของอัตลักษณ์ทางสังคม ที่เกิดจากหลัก 4 ประการ ได้แก่ 1) ความเป็นลักษณะเฉพาะ (distinctiveness) แสดงถึงการแสดงถึงลักษณะเด่นของตนจากคนอื่นหรือกลุ่มอื่น ที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ของเขาเหล่านั้นกับสภาพแวดล้อม 2) การดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง (continuity) เป็นสภาวะที่ส่งผลต่อความสามารถในการดำรงอยู่ในถิ่นที่แห่งหนึ่งได้อย่างต่อเนื่อง โดยเกิดจากความต่อเนื่องจากการอ้างถึงถิ่นที่ (place-referent continuity) และความต่อเนื่องจากความสอดคล้องของถิ่นที่ (place-congruent continuity) 3) ความภาคภูมิใจในตนเอง (self-esteem) แสดงถึงสภาวะที่คนมีความภาคภูมิใจในถิ่นที่ที่ตนอยู่อาศัย และแสดงออกซึ่งการกระทำที่การเคารพในถิ่นที่นั้น และ 4) ความสามารถส่วนตัว (self-efficacy) เป็นการแสดงออกถึงความสามารถในการจัดการสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี และการศึกษามิติของอัตลักษณ์ของถิ่นที่ในการศึกษาสถาปัตยกรรมโดย Heidari & Mirzaei (2013) ได้แบ่งกระบวนการของอัตลักษณ์ออกเป็น 4 ระดับคือ 1) ความต่อเนื่องของปัจเจกบุคคล (self-extension) ประสบการณ์ในถิ่นที่เป็นส่วนหนึ่งของปัจเจกบุคคล 2) ความสอดคล้องของบุคคล (self-congruity) คือ แนวคิดที่แสดงว่าถิ่นที่แห่งนั้นมีเหมาะสมกับบุคคล 3) ความเหมาะสมทางสภาพแวดล้อม (environmental fit) แสดงถึงความรู้สึกที่เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อม 4) ความผูกพันทางอารมณ์ (emotional attachment) เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกร่วมกับถิ่นที่ จะเห็นได้ว่า Heidari & Mirzaei (2013) ได้แสดงมุมมองที่แตกต่างออกไป โดยให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมที่เด่นชัดขึ้นในการสร้างความหมายของอัตลักษณ์ จากแนวคิดกระบวนการของอัตลักษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า การคงอยู่ของอัตลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ของคนกับความสามารถในการสร้างสรรค์กระบวนการให้ความหมายที่มีต่อถิ่นที่ ผ่านบทบาทของการแสดงออกทางอัตลักษณ์ในระดับที่แตกต่างกันออกไป (ตารางที่ 1)

ในบทความนี้ บทบาทของอัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงการกระทำในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการเปลี่ยนแปลงใช้สอยจะเป็นเครื่องมือในการสร้างกรอบแนวความคิด สำหรับการอธิบายการกระทำที่เกิดจากรูปแบบของการให้ความหมายที่คนมีต่อสภาพแวดล้อม โดยการ

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบกระบวนการของอัตลักษณ์ (Comparison of identity process)

จิตวิทยา	สังคม	สถาปัตยกรรม
บทบาทการตระหนักรู้ถึงสถานการณ์ (recognition function)	ความเป็นลักษณะเฉพาะ (distinctiveness)	ความต่อเนื่องของปัจเจกบุคคล (self-extension)
บทบาทในการให้ความหมาย (meaning function)	การดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง (continuity)	ความสอดคล้องของบุคคล (self-congruity)
บทบาทในการอธิบายความต้องการ (expressive-requirement function)	ความภาคภูมิใจในตนเอง (self-esteem)	ความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม (environmental fit)
บทบาทของการตระหนักถึงความแปรเปลี่ยน (mediating change)	ความสามารถส่วนตัว (self-efficacy)	ความผูกพันทางอารมณ์ (emotional attachment)
บทบาทในการแสดงถึงความกังวลและการป้องกัน (anxiety and defence functions)		

ที่มา: ผู้แต่ง

ศึกษากระบวนการการเปลี่ยนแปลงใช้สอยที่เป็นการทำความเข้าใจถึงความสามารถในการปรับตัวของคน เมื่ออยู่สถานการณ์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ผ่านขั้นตอนของการตระหนักรู้ การสร้างแนวคิด การปรับปรุง และการสร้างตัวตน ในถิ่นที่

3. กระบวนการการเปลี่ยนแปลงของการใช้สอย (Use transformation process)

การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนความต้องการและความพึงพอใจจากการครอบครองในถิ่นที่เดิม หรือการเปลี่ยนความต้องการและความพึงพอใจที่แตกต่างไปจากเดิม หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพเพื่อรองรับกิจกรรมใหม่ เป็นปรากฏการณ์เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะเห็นได้จากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอาคารในสมัยโบราณที่นิยมแทนที่กิจกรรมอย่างใหม่ในอาคารที่ไม่มีการใช้งานอีกต่อไปให้เกิดประโยชน์ใช้สอยใหม่ ให้สอดคล้องไปกับวิถีประจำวันของท้องถิ่นนั้นๆ

แนวทางการปฏิบัติการของการปรับปรุงการใช้สอยของอาคารยังพบในรูปของการดัดแปลงอาคารเพื่อตอบสนองความต้องการของกิจกรรมใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน หรือความต้องการในการขยายพื้นที่เพื่อรองรับกิจกรรมเดิมที่เกิดการขยายตัว ตลอดจนการซ่อมแซมพื้นที่ที่เสื่อมโทรมให้อยู่ในสภาพดีจนพร้อมที่จะใช้งานหรือการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อันเหมาะสมแก่ยุคสมัยของความต้องการและการดำรงชีพ โดยมีแนวทางในการปรับปรุงอาคารที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นไปตาม

กรอบและขั้นตอนการขออนุญาตก่อสร้างของหน่วยงานที่ดูแลแตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่น ในขณะที่แนวทางในการปรับปรุงอาคารทั่วไปจะเป็นไปตามแนวทางการดำเนินงานของแนวความคิดการออกแบบอนุรักษ์ที่เน้นกระบวนการประสานระหว่างลักษณะทางกายภาพที่มีความเก่าและการออกแบบใหม่ (Boonprasong, 2017) ส่วนการใช้ที่ว่างของอาคารนั้น มักให้เป็นไปตามสภาพที่มีอยู่ และดัดแปลงให้เหมาะสมกับความต้องการของกิจกรรม และความพึงพอใจในการใช้งาน ทั้งนี้ ยังรวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบอุปกรณ์ของอาคารด้วย (Aylward, 1979) โดยปัญหาของการสูญเสียอัตลักษณ์ของถิ่นที่มักเกิดขึ้นเมื่อการใช้สอยของอาคารเป็นไปตามกรอบของความต้องการและการพึงพอใจทางด้านเศรษฐกิจอย่างสุดโต่ง และมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของอาคารเก่าให้เป็นไปตามแนวคิดทางการตลาดเป็นหลัก

กระบวนการการเปลี่ยนแปลงของการใช้สอย หรือ Use transformation ในฐานทฤษฎีที่ใช้ในการทำทำความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงของการใช้สอยที่เกิดขึ้นในถิ่นที่ได้ถิ่นที่หนึ่ง เป็นการพิจารณาการปรับปรุงอาคารเพื่อการใช้สอยใหม่ของอาคาร (re-use or adaptive use) และการฟื้นฟูย่านและเมืองประวัติศาสตร์ (revitalization) ไปพร้อมกันกับการสร้างความเป็นถิ่นที่ (place-making) ในเชิงกายภาพและการให้ความหมายที่มาจากความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านกายภาพและกิจกรรม (Canter, 1977) โดยปรับปรุงการใช้สอยของอาคารที่ช่วยสืบสานและสร้างความเป็นถิ่นที่ที่ สะท้อนถึงความสามารถของผู้อยู่อาศัยที่ปรับตัวไปตามสภาวะการณ์ของถิ่นที่ การศึกษาได้สรุปได้ว่า Place attachment หรือระดับความผูกพันของคนที่มี

ต่อกันที่จะเป็นแรงผลักดันให้คนตัดสินใจในการสร้างและดำรงรักษาความเป็นถิ่นที่อยู่ในภาวะที่เกิดการเปลี่ยนแปลง Boonprasong (2017) โดยผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การตระหนักรู้ (acknowledgement) 2) การสร้างแนวคิด (conceptualisation) 3) การปรับปรุง (adaptation) และ 4) การสร้างตัวตน (identification) ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการจะแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่จำเป็นในการป้องกัน รักษา และเสริมสร้างความเป็นถิ่นที่ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสภาวะการณ์และสถานการณ์ (รูปที่ 2) ดังนี้

1) การตระหนักรู้ เป็นขั้นตอนการทำความเข้าใจและระบุสถานะของสภาวะการณ์ขณะทำการประเมินสถานการณ์ที่ส่งผลให้อาคารสิ้นสุดอายุขัยของการใช้งาน โดยทำความเข้าใจอาคารในขั้นตอนแรกจะนำไปสู่การระบุประเด็นที่แสดงถึงสภาวะของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคาร ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ในช่วงชีวิตมนุษย์ 2) การเปลี่ยนแปลงการครอบครองกรรมสิทธิ์ 3) การนิยามความสำคัญแก่อาคาร 4) ความล้าสมัย และ 5) โอกาสโดยมีการประเมินในประเด็นต่างๆ อันได้แก่ ปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะของการเปลี่ยนแปลงของบริบท ความต้องการทางสังคมและแนวโน้มของสภาวะการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นต้น (Boonprasong, 2017)

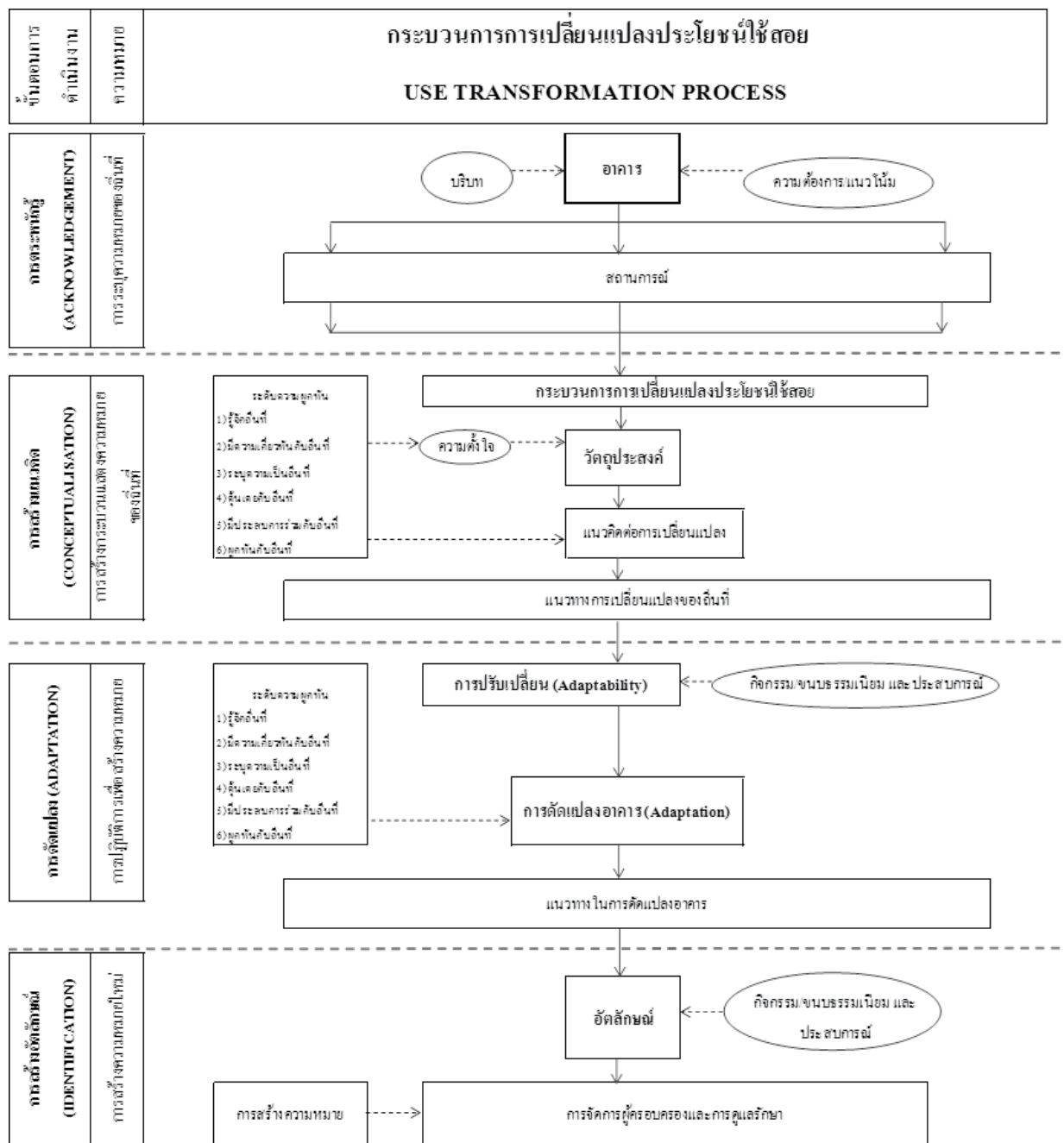
2) การสร้างแนวคิด เป็นขั้นตอนการสร้างแนวทางที่เป็นไปตามระดับของความผูกพันที่คนมีต่อสถานที่ ซึ่งเป็นการแสดงออกผ่านความตั้งใจและวัตถุประสงค์ และเจตจำนงที่มีต่อการปรับเปลี่ยน ที่มักแปรผันไปตามต้นเหตุของการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดจากบทบาทของการให้ความหมาย โดยระดับของการปรับปรุงสถานที่อยู่อาศัยจะสัมพันธ์ไปกับระดับความผูกพันระหว่างคนกับถิ่นที่ (Shamai, 1991) ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ระดับ ได้แก่ การรู้จักถิ่นที่นั้น (knowing place) การมีความสัมพันธ์กับถิ่นที่นั้น (being in relation to place) ความสามารถในการอธิบายถิ่นที่นั้นได้ (identify place) การให้ความคุ้นเคยกับถิ่นที่ (being familiar with place) การมีความรู้สึกทั่วในถิ่นที่นั้น (associate within place) และมีความรู้สึกผูกพันกับถิ่นที่นั้น (attach to place) และเมื่อคนมีความรู้สึกรักและความผูกพันกับถิ่นที่ เขาเหล่านั้นจะยินดีในการทุ่มเทกำลังกายและกำลังทรัพย์ในการปรับปรุงถิ่นที่อยู่และอาศัย (Boonprasong 2017, p.213)

แนวทางของการใช้งานและการกำหนดประโยชน์ใช้สอยของอาคารมักเป็นไปตามความพึงพอใจและความ

ถนัดในการประกอบอาชีพเป็นหลัก ยกเว้นในกรณีที่ยังยัยทางด้านเศรษฐกิจเข้ามาเป็นตัวกำหนด แนวทางของการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยที่พบบ่อย ได้แก่ 1) การอยู่อาศัย (habitation-led use transformation) 2) การสัมมาอาชีพ (occupation-led use transformation) 3) การควบคุม (discipline-led use transformation) 4) การตลาดและการค้า (marketing-led use transformation) and 5) การสร้างสรรค์ (creative-led use transformation) นอกจากนี้แนวทางการใช้งานของอาคารจะเป็นไปตามข้อกำหนดจากปัจจัยภายนอกอื่นๆ เช่น ที่ตั้ง กลุ่มของผู้ใช้ในอนาคต กฎหมายอาคารและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความสามารถในการปรับปรุงอาคารให้เป็นไปตามข้อกำหนดของการใช้งานนั้นๆ

3) การปรับปรุง เป็นขั้นตอนที่แสดงถึงความสามารถในการปรับตัวโดยกระบวนการทางวิธีการของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ผ่านทางกระบวนการในทางพฤติกรรมศาสตร์และทางด้านกายภาพ เช่น กระบวนการของงานอาคารและการก่อสร้าง กระบวนการในการปรับปรุงนี้จะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนหลักคือ 1) การแสดงความสามารถในการปรับตัว (adaptability) และ 2) การปรับปรุง (adaptation) โดยขั้นตอนการแสดงความสามารถในการปรับตัวจะเป็นการปรับด้านพฤติกรรมศาสตร์ ผลผลิต และรูปแบบของกิจการ ส่วนการปรับปรุงจะเป็นการปรับด้านกายภาพ ซึ่งเน้นไปที่การปรับเปลี่ยนอาคารเพื่อรองรับการใช้งานในรูปแบบใหม่ ซึ่งในขั้นตอนนี้จะประกอบไปด้วย การสร้างความต้องการ (programme) การขออนุญาต (planning) การออกแบบ (design) การเลือกวิธีการ (method) และการก่อสร้าง (construction) (Fisch & Giebler, 2009)

ขั้นตอนของการปรับปรุงทางด้านกายภาพจะประกอบไปด้วยขั้นตอนของการสร้างความต้องการ การออกแบบ การขออนุญาต และการดำเนินการก่อสร้างมักเป็นการดำเนินการที่กระทำโดยบุคคลที่มาจากภายนอกถิ่นที่ ซึ่งมีระดับของความผูกพันกับถิ่นที่อยู่ในระดับของการรู้จัก หรือมีประสบการณ์ร่วมกับถิ่นที่แห่งนั้นในช่วงเวลาสั้นๆ ส่งผลให้การตัดสินใจของผู้มีส่วนร่วมเหล่านี้เป็นไปตามลักษณะของบุคคลที่ไม่มีประสบการณ์ร่วมกับถิ่นที่ นอกจากนี้ ผู้ร่วมงานยังต้องมีความรู้ความเข้าใจในข้อกำหนดของกฎหมาย และข้อจำกัดต่างๆที่เกิดขึ้นในระหว่างขั้นตอนการออกแบบ การขออนุญาต และการดำเนินการก่อสร้างให้เป็นไปตามเวลา และความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน

ที่มา: ผู้แต่งดัดแปลงจากกระบวนการการเปลี่ยนแปลงการใช้สอย (Boonprasong, 2017)
 รูปที่ 2 บทบาทของความผูกพันในถิ่นที่กระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอย
 (Role of Place attachment through Use Transformation Process)

4) การสร้างตัวตน เป็นกระบวนการสร้างความหมาย ภายหลังถิ่นที่เดิมได้รับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ กิจกรรม และการให้ความหมาย ที่แตกต่างออกไปจากถิ่นที่เดิม ผู้ที่เข้ามาครอบครองพื้นที่จึงต้องสร้างความเป็นตัวตนผ่านกิจกรรมและการให้ความหมายที่แสดงสัญลักษณ์ถึงความเป็นพื้นที่ของตน ในขั้นตอนนี้ความผูกพัน อันได้แก่ ความตั้งใจ กิจกรรม และความรู้เกี่ยวกับถิ่นที่จะเป็น กลไกสำคัญ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการรื้อฟื้นถิ่นที่ของผู้ที่เคยอยู่อาศัยเดิม และการสร้างความเป็นถิ่นที่สำหรับผู้ ที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่

จะเห็นได้ว่า การกระทำอันเกิดจากความผูกพันในแต่ละขั้นตอนจะนำไปสู่การสร้างความเป็นถิ่นที่ผ่านการรักษาการให้ความหมายที่มีต่อองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และกิจกรรม ซึ่งสามารถนำไปอธิบายควบคู่กับบทบาทของอัตลักษณ์ที่นำไปสู่การอธิบายลักษณะของการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยที่เกิดในย่านเมืองเก่าต่อไป

4. อัตลักษณ์ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารในย่านเมืองเก่า

การดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง (continuity) และการเปลี่ยนแปลง (change) เป็นประเด็นที่องค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เมืองเก่าและอาคารเก่าให้ความสำคัญต่อการทำความเข้าใจวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนา โดย Zancheti & Jokilehto (1997) ได้อธิบายว่า การดำรงอยู่ของถิ่นที่หนึ่งๆแสดงถึงการใช้งานโครงสร้างของเนื้อเมืองและองค์ประกอบต่างๆ ในฐานภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ (Historic Urban Landscape) ที่ประกอบไปด้วย กลุ่มอาคาร โครงสร้าง และที่ว่าง ในบริบทของความเป็นธรรมชาติและนิเวศวิทยา รวมทั้งพื้นที่ทางโบราณคดี และการศึกษาซากดึกดำบรรพ์ ประกอบกับ การดำรงอยู่ของมนุษย์ในสิ่งแวดล้อมในเมือง ในช่วงเวลาหนึ่ง เป็นการรวบรวมของคุณค่าจากมุมมองในทางโบราณคดี สถาปัตยกรรม ก่อนประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สุนทรียภาพ สังคมวัฒนธรรม และ นิเวศวิทยา (UNESCO, 2005) การศึกษาภูมิทัศน์ จึงเป็นผลของการสร้างสรรค์ของสังคมสมัยใหม่ ที่มีคุณค่าต่อการทำความเข้าใจการดำรงชีวิตในปัจจุบัน ไปพร้อมกับการดัดแปลงเพื่อปรับให้สอดคล้องกับกิจกรรมใหม่และวิถีชีวิตในแบบเมือง การเปลี่ยนแปลงใดๆ ล้วนเป็นผลมาจากความต้องการทางสังคม ซึ่งส่งผลให้การประเมินคุณค่าในลักษณะนี้ เป็นการประเมินทั้งในลักษณะกายวิสัยและ

อหวิสัย ที่ให้ความสำคัญทั้งองค์ประกอบที่เกิดตามธรรมชาติ และคุณค่าที่เกิดจากการตีความของปัจเจกบุคคล และบรรทัดฐานทางสังคม อันเกิดจากปฏิสัมพันธ์ในระดับของปัจเจก หรือ องค์กร ที่มีการอยู่อาศัยในถิ่นที่ใดที่หนึ่ง ระยะเวลาหนึ่งอย่างยาวนาน หรือบริบทใดบริบทหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการของกระบวนการทางสังคม ที่เกิดการสร้างและกระบวนการสร้างขึ้นมาใหม่อยู่ตลอดเวลาซึ่ง (Zancheti & Jokilehto, 1997)

4.1 บทบาทของอาคารและกิจกรรมในเมืองเก่า

การให้ความสำคัญแก่อาคารที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานอย่างอนุสรณ์สถานตามแนวความคิดของกฎบัตรเวนิส ได้กลายเป็นดาบสองคมต่อการอนุรักษ์เมืองเก่า เนื่องจากการให้ความสำคัญเพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง เป็นการทำลายองค์ประกอบของเมืองเก่าอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือทำให้ปัจจัยอื่นที่แวดล้อมอาคารที่ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน ถูกละเลยจากการดูแลรักษา หรือโดนรื้อถอนเมื่อมีการประเมินว่าองค์ประกอบที่แวดล้อมอาคารโบราณสถาน เหล่านั้นไม่มีความสำคัญเท่ากับอาคารที่ทำการอนุรักษ์ไว้ การอนุรักษ์อาคารโบราณที่อยู่ในเมืองเก่าอย่างเลือกปฏิบัติจึงได้รับการโต้แย้งในเวลาต่อมา โดย Zancheti & Jokilehto (1997) ได้แสดงความเห็นว่า การจัดการเนื้อเมืองประวัติศาสตร์ควรให้ความสำคัญทั้งเนื้อเมืองเก่าและการพัฒนา เพื่อให้เกิดความครบถ้วนสมบูรณ์ (integrity) โดยการตัดสินใจที่คำนึงถึงการสร้างความสมดุลของคุณค่าทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเงิน ตลอดจนการวางแผนและการจัดการให้สัมพันธ์ไปกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ให้มีการประเมินคุณค่าตามความสนใจของคนในท้องถิ่นและระดับชาติ พร้อมไปกับการทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมเมือง (urban environment) และแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยกระบวนการทางวัฒนธรรมและกระบวนการทางสังคม โดยการทำความเข้าใจในระดับของการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารและเมือง (Tiesdell, Heath, & Oc, 1996, p. 18)

4.2 จริยธรรมในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม

จริยธรรมในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมที่สามารถนำมาใช้ในการพิจารณาหลักการในการดำเนินงานในเขตเมืองเก่า แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ คุณค่า ความสำคัญและความครบถ้วนสมบูรณ์ และความเป็นของแท้

4.2.1 คุณค่า ความสำคัญ และความครบถ้วนสมบูรณ์

การกำหนดคุณค่าของอาคารและย่านประวัติศาสตร์เป็นการแสดงความคิดเห็นเชิงอัตนัย (Khanjanusthiti, 2009, p. 52) ที่เป็นไปตามพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ที่แตกต่างกันของผู้ที่ทำการประเมิน (Mason, 2004; Orbasli, 2008) เช่น ผู้ครอบครองอาคาร ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง เจ้าหน้าที่ของภาครัฐ ฯลฯ ซึ่งทัศนคติทางอัตวิสัยนี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมทางสังคม และทัศนคติของบุคคลตามกาลเวลาและยุคสมัย ที่อาจจะก่อให้เกิดการโต้แย้งในการระบุคุณค่าหลักและคุณค่ารอง โดยเฉพาะเมื่อเกิดความต้องการที่จะปรับการใช้สอยของอาคารที่แตกต่างออกไปจากเดิม (Khanjanusthiti, 2009, p.51-52) การประเมินคุณค่าในเอกสารนารา (Nara Document) (ICOMOS, 1994) ได้ระบุว่า การประเมินคุณค่าจะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม หรือแม้แต่วัฒนธรรมเดียวกันการประเมินคุณค่าก็ไม่สามารถใช้เกณฑ์ที่ตายตัวได้ (Jokilehto, 2006, p. 3) แนวคิดของการประเมินคุณค่าของอาคารจึงได้รับการขยายความและมีวิธีการประเมินที่เอื้อต่อการนำไปปฏิบัติจริงมากขึ้น

การประเมินคุณค่าของอาคารประวัติศาสตร์ได้ระบุในกฎบัตรเวนิสว่า การประเมินคุณค่ามักดำเนินไปในทิศทางเดียวกันกับจุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์ โดยการรักษาคือความเป็นของแท้ (authenticity) ที่เป็นไปตามเกณฑ์ของคุณค่าด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสุนทรียภาพ และคุณค่าด้านวิชาการ (ICOMOS, 1964) ซึ่งต่อมา การระบุคุณค่าและความสำคัญที่มาจากปัจจัยที่แวดล้อมได้รับการขยายความออกไป เช่น คุณค่าทางเศรษฐกิจ คุณค่าของท้องถิ่น คุณค่าทางการศึกษา เป็นต้น (Orbasli, 2008) การประเมินคุณค่าจากมุมมองเพียงด้านใดด้านหนึ่ง หรือคุณค่าใดคุณค่าหนึ่ง อาจทำให้คุณค่าในด้านอื่นของอาคารในฐานะถิ่นที่สูญหายไป ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมและการฟื้นฟูเมือง ที่เป็นการประเมินความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่าง เป็นองค์รวม

ความครบถ้วนสมบูรณ์ (integrity) เป็นการทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในเนื้อเมือง ที่นอกเหนือไปจากอาคารที่มีความสำคัญ ที่แฝงอยู่ในรูปของคุณค่าทางวัฒนธรรมและสังคม เศรษฐกิจ ที่ส่งเสริมให้เกิดพลังขับเคลื่อนทางสังคมที่ส่งผลต่อการสร้างแรงจูงใจในระดับปัจเจกบุคคลและสถาบันในการดูแลรักษาที่วางที่อยู่ในพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ให้คงคุณค่าไว้ซึ่ง

คุณลักษณะ (character) ความเป็นของแท้ (authenticity) และองค์ประกอบที่เป็นสัญลักษณ์

4.2.2 ความเป็นของแท้ (authenticity)

แนวคิดของอัตลักษณ์ยังส่งผลต่อการอนุรักษ์อาคารและมรดกทางสถาปัตยกรรมในเชิงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural heritage) ซึ่งได้รับการระบุอย่างชัดเจนในเอกสารนาราว่า การพัฒนาของโลกาภิวัตน์ทำให้สรรพสิ่งเกิดความซ้ำจนขาดเอกลักษณ์ที่บ่งชี้ความเป็นตัวตน ประกอบกับปัญหาจากแนวคิดชาตินิยมและการปราบปรามชนกลุ่มน้อยที่ต่างวัฒนธรรม ได้ส่งผลให้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเกิดความกลายกลืน การให้ความสำคัญถึงแก่นสาระ (authenticity) หรือเป็นที่เข้าใจในวงวิชาการของประเทศไทยว่า ความเป็นของแท้ เป็นการพิจารณาความสำคัญของการสื่อสารถึงความทรงจำของมวลมนุษยชาติ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจองค์ประกอบของแก่นสาระนี้ ที่แบ่งองค์ประกอบของความเป็นของแท้ออกเป็น 1) รูปทรงและการออกแบบ (form and design) 2) วัสดุและเนื้อสาร (material and substance) 3) การใช้สอยและประโยชน์ใช้สอย (use and function) 4) ประเพณี เทคนิค และระบบการจัดการ (traditions, techniques and management systems) 5) ที่ตั้งและพื้นที่โดยรอบ (location and setting) 6) ภาษา และ มรดกด้านอื่นๆ ที่จับต้องไม่ได้ (language and other forms of intangible heritage) 7) จิตวิญญาณและความรู้สึก (spirit and feeling) ปัจจัยภายในและภายนอกด้านอื่นๆ (other internal and external factors) (ICOMOS, 1994)

4.2.3 กระบวนการการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารในเขตเมืองเก่า

ธรรมชาติของเมืองเก่าที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วเป็นอันตรายต่อการรู้จำและการจดจำของคนในพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น การพัฒนาของโครงการขนาดใหญ่ในพื้นที่เมืองเก่า ที่ส่งผลให้เกิดการโยกย้าย และการเวนคืนที่ดินจากคนที่อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมในละแวกบ้านที่คุ้นเคย ให้กลายเป็นการอยู่อาศัยในอาคารสูง ด้วยเหตุนี้การกำหนดแนวทางและการสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารที่ตั้งอยู่ในเมืองเก่าควรเป็นการประเมินร่วมกับจริยธรรมในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม การเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกบุคคลอย่างตระหนักว่าจะช่วยให้ปัจเจกบุคคลสามารถแสดงออกทางพฤติกรรมที่สัมพันธ์ไปกับถิ่นที่ได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ของถิ่นที่ที่เป็นส่วนหนึ่งของ

เนื้อเมืองเก่าให้ดำรงอยู่และส่งผ่านไปยังอนาคตได้ จากกรอบแนวคิดดังกล่าวมา สามารถสรุปกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่าในเขตเมืองเก่าได้ดังนี้

1) ขั้นตอนที่ 1 การตระหนักรู้

การเปลี่ยนแปลงในเขตย่านเมืองเก่าจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ หรือ การควบคุมจากภาครัฐ หรือ การโยกย้ายกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในถิ่นที่ออกไป มักนำมาซึ่งข้อโต้แย้งระหว่างคนที่อาศัยอยู่ในถิ่นที่กับผู้มีอำนาจในเรื่องทุนและอำนาจในการสั่งการ เนื่องจากการตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่มีการรุกรานจากปัจจัยภายนอก เป็นภาวะของการตอบสนองเมื่อมีผู้อื่นบุกรุกพื้นที่ส่วนบุคคล เช่น ความเป็นส่วนตัว อาณาเขต และพื้นที่ส่วนบุคคล โดยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างฉับพลัน

การดำเนินงานในขั้นตอนการตระหนักรู้ของอาคารโบราณจึงไม่อาจพิจารณาจากปัจจัยและความสำคัญทางด้านกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องพิจารณาถึงคุณค่าของกระบวนการทางวัฒนธรรมทั้งที่มีอยู่อย่างเป็นธรรมชาติและคุณค่าที่ตระหนักได้จากการตีความจากปัจเจกบุคคลและกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในถิ่นที่ (Zancheti & Jokilehto, 1997) ตลอดจนบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญและมีความละเอียดอ่อนต่อการสัมผัสคุณค่าที่เป็นธรรมดามานในชีวิตประจำวันได้

นอกจากนี้ กรอบแนวคิดของสภาพหลังนวมัย (postmodernity) ที่เป็นสหวิทยาการได้นำไปสู่การประเมินคุณค่าของอาคารเก่าที่ควรพิจารณาถึงความซับซ้อนในฐานะที่อาคารเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สานต่ออยู่ในโครงสร้างของเนื้อเมือง และหลีกเลี่ยงการเก็บรักษาไว้เฉพาะอาคารที่มีการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เนื่องจากอาคารจะสูญเสียอัตลักษณ์ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและปัจจัยอื่นๆ การประนีประนอมกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน ให้เกิดการชะลอทั้งระยะเวลาในการดำเนินแผนงาน เวลา ขนาดของโครงการ และระดับของการเปลี่ยนแปลง จะช่วยให้โครงสร้างทางวัฒนธรรมเกิดการปรับตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป และเกิดความต่อเนื่องของโครงสร้างทางวัฒนธรรมของการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ และการปรับปรุงอาคารที่มีคุณค่าให้เกิดการใช้งานเพื่อตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจ เช่นเดียวกันกับการประเมินสภาพอาคาร ควรเกิดจากการประเมินในรูปแบบของการบูรณาการระหว่างสภาพแวดล้อมและวิถีของการดำเนินชีวิต โดยการทำความเข้าใจ

ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ กิจกรรม และการให้ความหมาย ที่เป็นพลังในการตัดสินใจต่อการดำรงอยู่ต่อไป ของอัตลักษณ์ของถิ่นที่นั้นๆ

2) ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแนวความคิด

การสร้างแนวทางของประโยชน์ใช้สอยในอาคารที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองเก่าควรอยู่บนพื้นฐานของการรักษาระดับของการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางวัฒนธรรม (Sangsehanat, 2018, p. 30) โดยการเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้คนที่อาศัยอยู่ในถิ่นที่ไปพร้อมกับผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในโครงการที่จะทำความเข้าใจกระบวนการของอัตลักษณ์ที่ครอบคลุมคุณลักษณะทางกายภาพของอาคาร แบบแผนทางวัฒนธรรม และผลของลักษณะทางกายภาพที่เกิดจากกิจกรรมประจำวัน จะส่งผลส่งเสริมบทบาทของการรู้จำและการให้ความหมายของอัตลักษณ์ของถิ่นที่จะส่งผลต่อรากฐานในการวินิจฉัยถึงธรรมชาติอันเป็นปกติวิสัย คุณค่า และความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อม (Proshansky et al., 1983, p. 67)

การเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอัตลักษณ์ได้แสดงเจตจำนงของความต้องการและความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เขาเหล่านั้นได้เติบโต อาศัย และผูกพัน เป็นหนึ่งในทำความเข้าใจการสร้างกระบวนการของวัฒนธรรม (Zancheti & Jokilehto, 1997) ที่ เป็นความเป็นของแท้ของถิ่นที่ผ่านคุณค่าที่ปัจเจกบุคคลให้ความหมาย โดย Twigger-Ross & Uzzell (1996) ได้ให้ความเห็นว่า การอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพจะสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้อยู่อาศัยในการมีส่วนร่วมกับถิ่นที่อยู่ ซึ่งนำไปสู่การวางแผนงานที่แฝงอยู่ในกระบวนการทางวัฒนธรรมได้

ปัญหาที่พบในขั้นตอนนี้ คือ ผู้ที่อยู่อาศัยมาแต่เดิมอาจต้องการสิ่งที่เปลี่ยนไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง และผู้ที่เข้ามาร่วมในโครงการ เช่น เจ้าหน้าที่ของภาครัฐ ผู้ออกแบบหรือนายทุนที่เข้ามาไม่สามารถพัฒนาความเข้าใจในอัตลักษณ์ให้ไปสู่ระดับของการมีส่วนร่วมกับผู้ที่อยู่อาศัยในถิ่นที่ และความผูกพันกับถิ่นที่ได้ เนื่องมาจากความพึงพอใจในลักษณะทางกายภาพเป็นสภาวะของปัจเจกและประสบการณ์ส่วนบุคคลที่ต้องใช้เวลาในการสั่งสมควบคู่ไปด้วย ดังนั้น การประเมินและวางแผนโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีความเข้าใจของวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างละเอียดละออ จะช่วยให้การวางแผนงานเกิดจากความเข้าใจในความสัมพันธ์ของอัตลักษณ์ในถิ่นที่ ทั้งนี้ คนที่อยู่อาศัยในถิ่นที่

จำเป็นต้องมีการพัฒนาทางด้านทักษะในการทำความเข้าใจสภาพแวดล้อม (environmental understanding skill) (Proshansky et al., 1983, pp. 72-73, 78-79) เพื่อใช้ในการตรวจสอบสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และทำความเข้าใจลักษณะของการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ขั้นตอนที่ 3 การปรับปรุง

สภาพแวดล้อมและกิจกรรมในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์โดยเฉพาะในเมืองเก่ามีความละเอียดอ่อนมากกว่าพื้นที่อื่น เนื่องจากสภาพแวดล้อมนี้เป็นตัวแทนของประวัติศาสตร์ที่รวบรวมความงาม ฝีมือ คุณค่าในเชิงวิทยาการและเชิงช่าง และอื่นๆ ที่คนในแต่ละยุคสมัยไม่สามารถสร้างสรรค์ได้ในแบบแผนเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงใดๆจึงถูกมองว่าเป็นการทำลายความเป็นอัตลักษณ์ของถิ่นที่จากสภาวะที่ปัจเจกบุคคลได้ใช้เวลาในสภาพแวดล้อมหนึ่งๆเป็นเวลานาน

การออกแบบขั้นตอนการปรับปรุงในช่วงแรกคือการส่งเสริมสภาวะของการดำรงคงอยู่ของกิจกรรมเดิมหรือการปรับทักษะในการประกอบกิจกรรมเดิมโดยไม่ทำลายกระบวนการให้ความหมายและคุณค่าที่มีต่อคุณลักษณะของอาคารที่เป็นอยู่ทั้งในเชิงคุณลักษณะและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตในสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเฉพาะ โดยปัจเจกบุคคลจำเป็นต้องมีอัตลักษณ์ที่แสดงถึงบทบาทในการตระหนักถึงความแปรเปลี่ยนที่เป็นทักษะทางสภาพแวดล้อม (environmental skill) (Proshansky et al., 1983, p. 72) และสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (Heidari & Mirzaii, 2013, p. 266) จากการแสดงความสามารถในเชิงสมรรถภาพของการประกอบกิจกรรมได้สำเร็จ (Twigger-Ross & Uzzell, 1996, p. 208) เป็นผลให้ปัจเจกบุคคลเลือกที่จะปรับตนเอง ปรับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ หรือปรับรูปแบบทางธุรกิจ เป็นต้น

เมื่อผู้อาศัยอยู่ในถิ่นที่ไม่สามารถปรับตัวและดำเนินการปรับปรุงถิ่นที่ที่เขาอาศัยได้ด้วยตนเองเหมือนบรรพบุรุษ และการปรับตัวเพียงเล็กน้อยในสภาพแวดล้อมเดิมไม่สามารถตอบสนองความพอใจในสภาพของความเป็นอยู่ได้ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่จะเกิดขึ้นแก่ถิ่นที่ การว่าจ้างผู้มีความสามารถเข้ามาดำเนินการจึงเป็นสิ่งจำเป็นในขั้นตอนการดัดแปลงและการปรับปรุงอาคาร ซึ่งส่งผลให้เกิดการสูญเสียคุณลักษณะทางสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยสำคัญในสื่อสารกับคนที่ครอบครองอยู่ในถิ่นที่ จากการสร้างความหมายที่บิดเบือนให้กับถิ่นที่ จากบุคคลที่ไม่มีประสบการณ์

ร่วมกับเมืองเก่าแห่งนั้นมาก่อน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของกลุ่มทางสังคมที่อยู่ในถิ่นที่ เพื่อการออกความคิดเห็น การเล่าประสบการณ์ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้แก่ผู้ดำเนินงานจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์กระบวนการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของถิ่นที่ ไปพร้อมกับการพัฒนาทักษะทางสภาพแวดล้อม ที่คนในถิ่นที่สามารถพัฒนากระบวนการในการปรับตัวและปรับถิ่นที่ขึ้นมาเองได้ตามความถนัดและประสบการณ์ของตนและของกลุ่ม

การออกข้อกำหนดและการบังคับใช้กฎหมายที่คำนึงถึงการดำรงอยู่ของสภาพแวดล้อม กิจกรรม และการให้ความหมายในถิ่นที่จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของลักษณะทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของถิ่นที่ จึงเป็นการเปิดโอกาสและการสร้างความยืดหยุ่นในกรอบของข้อปฏิบัติ ที่จะช่วยให้เกิดความร่วมมือในระดับปัจเจกบุคคล และระดับกระบวนการทางสังคมในการรักษาและสืบสานถิ่นที่ผ่านการแสดงออกของอัตลักษณ์ในความสามารถของการควบคุมและดูแลสภาพแวดล้อม

4) ขั้นตอนที่ 4 การสร้างตัวตน

อัตลักษณ์ที่เป็นส่วนบุคคลเป็นการกระทำที่ตอบสนองความพึงพอใจและความต้องการที่แท้จริง และอัตลักษณ์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มเป็นผลของกระบวนการทางสังคม โดยอัตลักษณ์ที่เกิดจากการรวมกลุ่มจะเกิดจากความหลากหลายของอำนาจโดยชอบธรรมของแต่ละบุคคล ในการให้ความหมายในความเป็นกลุ่มของหน่วยมากกว่าการใช้งานของที่ว่างที่เกิดจากบุคคล อัตลักษณ์ของถิ่นที่ในขั้นตอนนี้จึงเป็นการสะท้อนถึงการตระหนักของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ช่วยให้เกิดการนิยามการรักษา โดยการป้องกันอัตลักษณ์ของบุคคล การดำรงไว้ซึ่งบทบาทของอัตลักษณ์จึงเป็นกลไกของการตระหนักถึงการป้องกัน และการแสดงถึงความเป็นอยู่ที่ดีและความปลอดภัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานในการแสดงอัตลักษณ์ และความภาคภูมิใจในถิ่นที่ (Proshansky et al., 1983, p. 74) ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ผู้ครอบครองสถานที่สร้างอัตลักษณ์ใหม่ของตนไว้ในถิ่นที่จึงเป็นร่องรอยของการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลง (Twigger-Ross & Uzzell, 1996, p. 207)

การควบคุมกิจกรรมในเมืองเก่าและอาคารเก่าได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งของสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับคนที่อาศัยในถิ่นที่อย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ โดยข้อห้ามในการประกอบกิจกรรมบางประเภทที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันและกิจกรรมที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานานใน

อาคารที่ได้รับการอนุรักษ์เพื่อแสดงถึงบทบาทในการป้องกันภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากกิจกรรม อาจเป็นผลให้อัตลักษณ์ที่มีอยู่สูญหายไป

การดำรงไว้ซึ่งภาพรวมของอัตลักษณ์ส่วนบุคคล การทนทุกข์อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ยินดีในเวลานานจะเป็นภัยต่อการเชื่อมโยงต่อการตระหนักรู้ที่จะระแวดระวังสภาพแวดล้อมที่ไม่สามารถแสดงอัตลักษณ์แห่งถิ่นที่ออกมาทางพฤติกรรมได้ ซึ่งจะส่งผลต่อการกระทำที่รุนแรงและแปลกแยก เพื่อเป็นการรักษาอัตลักษณ์ส่วนบุคคลเอาไว้ผ่านการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ฉาบฉวยตามแต่ใจตน (Proshansky et al., 1983, p. 74) และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระขององค์ประกอบในเมืองเก่าจากงานออกแบบ ต่อเติม และการปรับปรุงที่เกิดขึ้นใหม่ ที่เต็มไปด้วยการสร้างอัตลักษณ์จากมุมมองที่ต้องการสร้างมูลค่าและความโดดเด่น ไม่เข้าพวกกับสังคมและที่ตั้งเดิม

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์การกระทำที่อาจแปรเปลี่ยนกระบวนการของอัตลักษณ์ในย่านเมืองเก่าจะพบว่า ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยจะมีกิจกรรมที่กระทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ที่อาจส่งผลต่อบทบาททางอัตลักษณ์ของผู้ที่อยู่อาศัยในถิ่นที่อยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตารางที่ 2 จึงเป็นการ

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการกระทำในรอบการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์เมืองที่ส่งผลต่อบทบาทของอัตลักษณ์ที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ถึงประเด็นที่พึงตระหนักในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลง

5. สรุปการทำความเข้าใจการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ของถิ่นที่ในย่านเมืองเก่า

การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของถิ่นที่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยเป็นการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อถิ่นที่หนึ่งๆกับการตระหนักถึงคุณค่าของการกระทำและกิจกรรมอันเนื่องจากความต้องการและการพึงพอใจต่อการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับกิจกรรมนั้นๆ โดยการศึกษาและการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมกับทัศนคติของคนที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของคนในถิ่นที่และบุคคลอื่นๆในระหว่างในขั้นตอนการปรับเปลี่ยนการใช้สอยตั้งแต่ขั้นตอนของ 1) คุณค่าในขั้นตอนการตระหนักรู้ 2) การเคารพสิทธิในการแสดงออกทางอัตลักษณ์ 3) บทเรียนจากตัวอย่างในกระบวนการของการปรับเปลี่ยน 4) ธรรมชาติของการสร้างตัวตน

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ของกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยและบทบาททางอัตลักษณ์ (Relationship of activity in each process of Use Transformation)

กระบวนการการเปลี่ยนแปลงการใช้สอย	กิจกรรมในแต่ละขั้นตอน	จริยธรรมในการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม	บทบาททางอัตลักษณ์
1) การตระหนักรู้ (acknowledgement)	การสำรวจที่ทำให้รู้แจ้งถึงปัญหาและสถานการณ์	คุณค่า (value) ความสำคัญ (significance) และความครบถ้วนสมบูรณ์ (integrity) การรักษาความเป็นของแท้ (authenticity)	การตระหนักรู้ถึงสถานการณ์ การดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ความเป็นลักษณะเฉพาะ ความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม
2) การสร้างแนวคิด (conceptualisation)	การสร้างเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ		ความผูกพันทางอารมณ์ การให้ความหมาย อรรถาธิบายความต้องการ ความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม
3) การปรับปรุง (adaptation)	ขั้นที่ 1 การปรับปรุงกิจกรรม การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงรูปแบบของธุรกิจ ขั้นที่ 2 การปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ		อรรถาธิบายความต้องการ การตระหนักถึงความแปรเปลี่ยน ความสามารถส่วนตน
4) การสร้างตัวตน (identification)	การเข้าครอบครองพื้นที่ และการจัดการพื้นที่เพื่อการใช้งาน		ความผูกพันทางอารมณ์ การแสดงถึงความกังวลและการป้องกัน ความสอดคล้องของบุคคล ความรู้สึกภาคภูมิใจ

ที่มา: ผู้แต่ง

1) คุณค่าในขั้นตอนการตระหนักรู้

การเลือกปรับปรุงเฉพาะปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยการรักษาความเป็นของแท้ (authenticity) ไว้ให้เป็นไปตามเกณฑ์ของกฎบัตรเวนิสที่ประเมินคุณค่าที่สำคัญเพียง 4 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสุนทรียภาพ คุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม และคุณค่าด้านวิชาการ จะทำให้งิจกรรมเดิมที่ปรากฏอยู่ในอาคารหรือบริเวณโดยรอบอาจต้องยุติไป หรือมีการเสนอให้ปรับเปลี่ยนการใช้สอยของอาคารเป็นไปตามประโยชน์ของการใช้ที่ดินให้เป็นไปตามเกณฑ์ของเขตเมืองเก่าเป็นหลัก ทั้งนี้ การดำเนินการปรับปรุงอาคารจะให้ความสำคัญต่อการรักษาลักษณะทางกายภาพของอาคารให้เป็นไปตามงบประมาณประจำปีที่ได้มาจากหน่วยราชการที่อาจไม่สอดคล้องต่อการใช้งานจริง ซึ่งเป็นผลให้อาคารอาจไม่พร้อมต่อการใช้งานภายหลังการปรับปรุง และอาจส่งผลต่อการแสดงออกของกิจกรรมและความสามารถในการปรับตัวที่ขัดต่อการก่อรูปของอัตลักษณ์

2) การเคารพสิทธิในการแสดงออกทางอัตลักษณ์

การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารจะนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ย่านเมืองเก่าเนื่องจากการใช้สอยของอาคารเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมที่เกิดจากแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม การวางนโยบายในการส่งผ่านอัตลักษณ์ของถิ่นที่ไปยังรุ่นลูกหลานจึงเป็นการทำความเข้าใจการสร้างและการสร้างขึ้นมาใหม่ของกระบวนการทางวัฒนธรรม ที่เกิดจากพื้นฐานของการตระหนักรู้ของปัจเจกในถิ่นที่ที่ตนอาศัยและเติบโต โดยอัตลักษณ์ของถิ่นที่ในเชิงกลุ่มหรือย่านจะเกิดจากทั้งโครงสร้างทางสังคมที่เป็นกรอบในการสร้างแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ร่วมกัน ซึ่งการพิจารณาการอยู่รอดของกลุ่มจะเกิดจากความสามารถในการแสดงออกถึงกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางอัตลักษณ์ผ่านอำนาจโดยชอบธรรมในการสร้างถิ่นที่ของแต่ละบุคคล

3) บทเรียนจากตัวอย่างในกระบวนการของการปรับเปลี่ยน

การเลือกกระทำต่อปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งในกระบวนการของอัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่อันตรายต่อการสูญหายและการเสื่อมไปของอัตลักษณ์ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของการกระทำและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในถิ่นที่อาจเปลี่ยนแปลงความหมายของคนที่มติดถิ่นที่ที่ตนอยู่อาศัย หรือประกอบอาชีพไปอย่างสิ้นเชิง การอนุรักษ์ที่ให้ค่าน้ำหนักไปยังองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งอาจเป็นการทำลาย

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเนื่องโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ยกตัวอย่างเช่น การให้ความสำคัญต่ออัตลักษณ์ทางกายภาพอย่างสุดโต่งจึงเป็นการทำลายกระบวนการทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน ตัวอย่างนี้พบได้จากการปรับปรุงตึกแถวที่ได้รับการขึ้นทะเบียนโบราณสถานในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ที่ดำเนินการการบูรณาการตามแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างเคร่งครัด ทำให้เกิดความสูญหายทางวัฒนธรรมภายหลังการโยกย้ายผู้อาศัยออกไปในขั้นตอนการปรับปรุงอาคารและขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง ในขณะเดียวกัน อัตลักษณ์จะดำรงอยู่ต่อไปเมื่อองค์ประกอบของถิ่นที่ทั้งกิจกรรมและการให้ความหมายของคนที่อยู่อาศัย ตลอดจนคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยังคงมีความสัมพันธ์กัน เช่น การรื้อฟื้นการมีส่วนร่วมที่มีต่อกันที่จะทำให้เกิดตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความหมายของความเป็นถิ่นที่ผ่านการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพและการดำรงอยู่ของกิจกรรมหรือการเห็นความสำคัญของถิ่นที่อันเนื่องมาจากความต้องการในการใช้พื้นที่ในเมืองเก่าเพื่อประกอบกิจกรรมเฉพาะอย่าง จะนำไปสู่การดูแลรักษาและส่งเสริมกายภาพแวดล้อมที่มาจากการเห็นคุณค่าของคนในท้องถิ่น เป็นต้น

4) ธรรมชาติของการสร้างตัวตน

อัตลักษณ์ของถิ่นที่ในกระบวนการเปลี่ยนการใช้สอยในเมืองเก่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นกระบวนการทางธรรมชาติและกระบวนการที่มนุษย์สร้างขึ้น การเปลี่ยนแปลงในถิ่นที่ควรเกิดขึ้นจากการเคารพสิทธิในการถือครองทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น คุณค่าทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนการทำความเข้าใจการให้ความหมายต่อกันที่ของผู้คนในท้องถิ่นได้ดำรงคงอยู่ในการแสดงบทบาทของอัตลักษณ์ในถิ่นที่หนึ่งๆ อย่างเป็นธรรมชาติ

5.1 ประเด็นที่ควรพิจารณาในขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารในเมืองเก่า

1) อัตลักษณ์ของถิ่นที่เป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล

อัตลักษณ์ของถิ่นที่เป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะตอบสนองต่อสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างไปตามประสบการณ์ของชีวิต ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมได้ โดยการรักษาระดับความสัมพันธ์ของคนกับสภาพแวดล้อมในเชิงความหมายอันเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคลอย่างคงที่ เพื่อเป็นการยืนยันความเชื่อมั่นของคนที่มีต่อกันที่ที่ครอบครอง

2) การมีทัศนคติบวกในการปรับสภาพแวดล้อม

การตระหนักรู้บทบาทของของความหมายในถิ่นที่ด้วยการสร้างประสบการณ์ร่วมในถิ่นที่จะมีประโยชน์ต่อการวางกลยุทธ์ในการดำเนินงานการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยที่แสดงถึงการดำรงอยู่ของปัจจัยในอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่เอื้อให้คนจดจำสภาพแวดล้อมและเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการใช้สอยในถิ่นที่ ตลอดจนการประกอบกิจกรรมในถิ่นที่ที่สัมพันธ์ไปกับการออกแบบที่เกิดจากการทำความเข้าใจคุณลักษณะทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นอยู่อย่างมีมาตรฐานและความคาดหวังให้เป็นไปตามการพิจารณาบทบาทของอัตลักษณ์ กล่าวคือ การแก้ปัญหาอย่างเป็นธรรมชาติ และการแก้ปัญหาที่เกิดมาจากความต้องการที่มาจากกรณีและความพึงพอใจ การสนับสนุนให้เกิดการสร้างกิจกรรม เช่น การสร้างงานและสร้างอาชีพโดยใช้โอกาสที่เอื้อจากความเป็นย่านเมืองเก่าจะช่วยเสริมความภาคภูมิใจในเชิงประสบการณ์ร่วมกับถิ่นที่หนึ่งๆ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้คนยินดีและพอใจที่จะดำเนินชีวิตในเมืองเก่าต่อไป

3) อัตตาในการประเมินคุณค่า

การประเมินคุณค่าเป็นมโนทัศน์ที่เกิดจากภววิสัยและอัตวิสัย ผ่านการแสดงทัศนคติและการแสดงออกทางพฤติกรรมที่แสดงถึงการดำรงอยู่ ประกอบกันกับการแสดงทัศนคติและการแสดงออกทางพฤติกรรมที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงโดยบุคคลผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอย ทั้งนี้ การลดอัตราส่วนบุคคลของผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานจึงควรทำความเข้าใจอัตลักษณ์ในโลกของความจริงอย่างเป็นภววิสัย เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปและเกิดความประนีประนอมในกระบวนการดำเนินงาน

4) คนจำเป็นต้องสร้างอัตลักษณ์เพื่อแสดงความเป็นตัวตนทางสังคม

การป้องกันการแสดงออกทางตัวตนที่มากเกินไปเป็นการกลบเกลื่อนความเป็นจริง โดยคนที่มีสภาวะของอัตลักษณ์ที่ไม่สมบูรณ์ในวัยเด็กจะมีแนวโน้มที่จะสร้างถิ่นที่ตามความฝันนั้น (Proshansky et al., 1983) และเมื่อเศรษฐกิจและสังคมเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตของบุคคลเหล่านี้ การแสดงอัตลักษณ์จะแสดงออกอยู่ความเหนือจริง ยกตัวอย่างเช่น การสร้างอัตลักษณ์เพื่อแสดงถึงความแตกต่างที่แปลกแยกออกจากสังคมที่ปรากฏยกตัวอย่างเช่น การปรับปรุงอาคารเก่าโดยใช้แนวคิดที่แตกต่างจากยุคของสมัยของอาคารเก่านั้น โดยการเพิ่มประดับและตกแต่งให้เกิดความวิจิตรที่เป็นไปตามรสนิยมของผู้ครอบครองอาคาร

5) ความผูกพันกับถิ่นที่

ความผูกพันกับถิ่นที่เป็นทัศนคติบวกที่มนุษย์มีต่อถิ่นที่หนึ่งๆที่ยืนยันการมีส่วนร่วมของประสบการณ์ของคนในสภาพแวดล้อมหนึ่งให้เกิดร่องรอยของกิจกรรมที่คุ้นชินในวิถีของการดำรงทางวัฒนธรรม การส่งเสริมประสบการณ์ร่วมของความผูกพันจึงเป็นการยืนยันเบื้องต้นของการดำรงอยู่และการแสดงออกทางอัตลักษณ์ในรูปแบบหนึ่ง กล่าวคือ การเปิดให้มีการยืนยันถึงปัจจัยที่แสดงถึงถิ่นที่ของตน การเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการและแนวทางของการใช้สอยที่แสดงความเป็นตัวตน การรักษาปัจจัยที่แสดงออกถึงความเป็นถิ่นที่ของตน และการให้สิทธิในการแสดงตัวตน

สรุป อัตลักษณ์ของถิ่นที่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยของอาคารเก่าในเขตเมืองเก่า เป็นการแสดงออกของบทบาทในการให้ความหมายและการตระหนักรู้ต่อถิ่นที่ ที่เป็นการหล่อหลอมของกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงไปกับมิติสัมพันธ์ของกระบวนการและองค์ประกอบของเมืองเก่าทั้งด้านกายภาพ กิจกรรมและประโยชน์ใช้สอย ประเพณีและวิถีชีวิต ฯลฯ ตลอดจนการให้ความหมายที่มีต่อถิ่นที่ โดยการพิจารณาถึงบทบาทในการแสดงออกทางแบบแผนของพฤติกรรมภายใต้กรอบแนวคิดจริยธรรมของการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม ที่สัมพันธ์ไปกับการก่อรูปของอัตลักษณ์ของถิ่นที่ และการทำความเข้าใจถึงบทบาทของการแสดงออกทางอัตลักษณ์อย่างยืดหยุ่น ที่ยังเอื้อให้ผู้ครอบครองพื้นที่สามารถแสดงออกเชิงสมรรถภาพในการปรับตัวและดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของถิ่นที่

6. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง การแปรเปลี่ยนของอัตลักษณ์ กรณีศึกษา ตึกแถวในกรุงรัตนโกสินทร์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการใช้สอย ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ปัจจุบันคือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม) กรอบการวิจัยชุดโครงการที่มุ่งเป้าตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ ด้านมนุษยศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2561

หมายเหตุ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ กรณีศึกษา ดึกแถวในกรุงรัตนโกสินทร์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการใช้สอย ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ปัจจุบันคือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม) กรอบการวิจัยชุดโครงการที่มุ่งเป้าตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ ด้านมนุษยศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2561

Reference

- American Heritage® Dictionary of the English Language, Fifth Edition. (2011). Retrieved November 19 2018 from <https://www.thefreedictionary.com/identity>
- Aylward, G. (1979). *Conservation and Rehabilitation*. London, United Kingdom: Cox & Wyman Ltd.
- Boonprasong, P. (2017). *USE TRANSFORMATION PROCESS OF SHOPHOUSES: A CASE STUDY OF THA TIEN'S SHOPHOUSE, BANGKOK*. (Doctor of Philosophy), Chulalongkorn University, Retrieved March 15, 2018 from <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/58238>.
- Canter, D. V. (1977). *The psychology of place*: Architectural Press.
- Cheshmehzangi, A., & Heat, T. (2012). Urban Identities: Influences on Socio-Environmental Values and Spatial Inter-Relations. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 36, 253-264. Retrieved November 15, 2019 from doi:<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.03.028>.
- Cullen, G. (1961). *The Concise Townscape*: Van Nostrand Reinhold Company.
- Fisch, R., & Giebel, G. (2009). Refurbishment Manual: Maintenance Conversions and Extensions. In J. Liese (Ed.): Altusried-Krugzell: Kosel GmbH & Co.KG.
- Heidari, A. A., & Mirzaii, S. (2013). Place Identity and its informant parameters in Architectural studies. *Journal of Novel Applied Sciences*(2013-2-8), 260-268. Retrieved February 18, 2019 from <http://jnasoci.org/wp-content/uploads/2013/08/260-268.pdf>.
- Hogg, M. A., & Abrams, D. (1988). *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*: Routledge.
- ICOMOS (1964). *International Charters for the Conservation and restoration of Monuments and Sites: Venice Charters 1964*. Retrieved February 1, 2019 from https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf.
- ICOMOS (1994). *The Nara Document on Authenticity 1994*. Retrieved February 1, 2019 from <https://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>.
- Jenkins, R. (1996). *Social identity*. London: Routledge.
- Jokilehto, J. (2006). World Heritage: Defining the Outstanding Universal Value. *City & Time*. 2(2)(1), 1-10. Retrieved October 19, 2014 from <http://www.ct.ceci-br.org>.
- Khanjanusthiti, P. (2009). *Karn Anurak Moradok Sathapattayakam lae Chomchon [Conservation of Architectural Heritage and Community]*: Faculty of Architecture, Chulalongkorn University.
- Lynch, K. A. (1960). *The Image of the City*. the United States of America: The Technology Press & Harvard University Press.

- Mason, R. (2004). Fixing Historic Preservation: A Constructive Critique of "Significance" [Research and Debate] *Places*, 16(1), 64-72. Retrieved December 15, 2015 from <https://placesjournal.org/assets/legacy/pdfs/fixing-historic-preservation.pdf>.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self, and Society: From the Standpoint of a Social Behaviorist* (C. W. Morris Ed.): University of Chicago Press.
- Office of the Royal Society (2007) Retrieved from <http://www.royin.go.th/?knowledge=อัตลักษณ์-๑๖-มิถุนายน-๒๕>
- Orbasli, A. (2008). *Architectural Conservation: Principles and Practice*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Proshansky, H., Fabian, A., & Kaminoff, R. (1983). Place-identity: Physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 3(1), 57-83. Retrieved October 23, 2018 from doi:[https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(83\)80021-8](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(83)80021-8).
- Proshansky, H. M. (1976). Environmental psychology and the real world. *American Psychologist*, 31(4), 303-310. Retrieved October 23, 2018 from doi:<http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.31.4.303>.
- Random House Kernerman Webster's College Dictionary. (2010). Retrieved November 19 2018 from <https://www.thefreedictionary.com/identity>
- Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. 3rd reprint. London:Pion.
- Sangsehanat, S. (2018). Reading Urban Identity : Approach to Culture, Landscape and Place. *Najua : Architecture, Design and Built Environment*, Vol 33 (2018) (January - December, 2018). Retrieved October 3, 2018 from <https://www.tci-thaijo.org/index.php/NAJUA-Arch/article/view/148900>.
- Shamai, S. (1991). Sense of place: an empirical measurement. *Geoforum*, 22(3), 347-358. November 19, 2017 from doi:[https://doi.org/10.1016/0016-7185\(91\)90017-K](https://doi.org/10.1016/0016-7185(91)90017-K).
- Taylor, C. (1992). *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*: Cambridge University Press.
- Tidkorn. (2008). Ekalak - Uttalak. (No.445). Retrieved from *City's Life website*: Retrieved December 2, 2018 from <http://www.nationejobs.com/citylife/content.php?ContentID=1451>.
- Tiesdell, S., Heath, T., & Oc, T. (1996). *Revitalizing Historic Urban Quarters*. Oxford, UK: Architectural Press.
- Twigger-Ross, C. L., & Uzzell, D. L. (1996). Place and Identity Processes. *Journal of Environmental Psychology*, 16(3), 205-220. Retrieved October 13, 2018 from doi:<https://doi.org/10.1006/jevp.1996.0017>.
- UNESCO. (2005). *Vienna Memorandum on "World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape"*. Retrieved September 20, 2018 from <https://whc.unesco.org/en/documents/5965>.
- Wendt, A. (1994). Collective Identity Formation and the International State. *The American Political Science Review*, 88(2), 384-396. Retrieved December 2, 2018 from doi:[10.2307/2944711](https://doi.org/10.2307/2944711).
- WordNet 3.0, Farlex clipart collection. (2003-2008). Retrieved November 19 2018 from <https://www.thefreedictionary.com/identity>
- Yaldız, E., & Asatekin, N. G. (2016). Evaluations Of Cultural Perception Performance By Users On The Basis Of Re-Use Of Monumental Building: The Case Of Sivas' Buruciye Madrasah. *Megaron*, 11(3), 333-343. Retrieved October 15, 2016 from doi:[10.5505/megaron.2016.66487](https://doi.org/10.5505/megaron.2016.66487).
- Zancheti, S. M., & Jokilehto, J. (1997). Values and Urban Conservation Planning: Some Reflections on Principles and Definitions. *Journal of Architectural Conservation*, 3(1), 37-51. Retrieved January 24, 2016 from doi:[10.1080/13556207.1997.10785179](https://doi.org/10.1080/13556207.1997.10785179).

